

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS KOLĒGIJA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS PAR ATTEIKŠANOS IEROSINĀT LIETU

Rīgā

2022. gada 17. novembrī

Satversmes tiesas 2. kolēģija šādā sastāvā: kolēģijas priekšsēdētāja Irēna Kucina, tiesneši Gunārs Kusiņš un Artūrs Kučs,

izskatījusi Satversmes tiesā saņemto [..] mantojuma masas (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzēja) pieteikumu par lietas ierosināšanu (pieteikums Nr. 170/2022),

konstatēja:

1. Pieteikuma iesniedzēja pēc būtības lūdz Satversmes tiesu atzīt:

1.1. likuma “Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” (turpmāk – apstrīdētais likums) 38. panta pirmo, otro, trešo, piekto un sesto daļu, 39., 40., 41. pantu un 42. panta ceturto daļu, ciktāl tie attiecas uz daudzdzīvokļu māju apbūvi par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1., 89., 90., 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un spēkā neesošu no spēkā stāšanās brīža.

1.2. apstrīdētā likuma 42. panta trešo daļu par neatbilstošu Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no spēkā stāšanās brīža.

2. Apstrīdētā likuma 38. panta pirmā daļa paredz: „Ja būve ir patstāvīgs īpašuma objekts saskaņā ar šā likuma 14. panta pirmās daļas 1., 2., 3. vai 4. punktu, līdz būves apvienošanai vienā īpašumā ar zemi būves īpašniekam uz likuma pamata ir lietošanas tiesības uz zemi, ciktāl tās nepieciešamas īpašuma tiesību īstenošanai pār būvi. Šāds likumisko lietošanas tiesību aprobežojums ir reālservitūts par labu būvei, kas ir patstāvīgs īpašuma tiesību objekts, un lietošanas tiesībām ir piemērojami Civillikuma noteikumi par reālservitūtu, ciktāl šis likums nenosaka citādi.”

Minētā panta otrā daļa paredz: “Būves īpašniekam uz likuma pamata ir pienākums maksāt lietošanas maksu zemes īpašniekam par zemes lietošanas tiesībām. Likumiskās lietošanas maksas apmērs ir četri procenti no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības gadā, bet ne mazāks par 50 *euro* gadā. Būves īpašnieks un zemes īpašnieks var rakstveidā vienoties par citu lietošanas maksas apmēru. Šāda vienošanās nesaista nekustamā īpašuma ieguvēju, mainoties būves vai zemes īpašniekam.”

Savukārt citstarp šā panta trešā, piektā un sestā daļa regulē zemes lietošanas maksas samaksas kārtību un kārtību, kādā nosakāma lietošanā esošās zemes platība un robežas.

Apstrīdētā likuma 39. pants ierobežo zemes īpašnieka tiesības rīkoties ar savu īpašumu, ja uz šīs zemes esošās būves īpašniekam ir likumiskās zemes lietošanas tiesības. Zemes īpašniekam liegts ierobežot būves īpašnieka iespējas lietot zemi atbilstoši būves īpašniekam ar likumu piešķirtajām lietošanas tiesībām vai kā citādi viņam kaitēt saistībā ar zemes lietošanas tiesību izmantošanu.

Šā likuma 40. pants paredz, ka likumiskās zemes lietošanas tiesības aptver arī zemes būtiskas daļas un servitūtus, un nosaka tiesības, pienākumus un atbildību būves īpašniekam zemes lietošanas tiesību īstenošanā.

Minētā likuma 41. pants paredz to, kā likumiskās zemes lietošanas tiesības izbeidzas, un būves īpašnieka pienākumu atbrīvot lietošanā esošo zemi no būves blakus lietām, ja vien būves īpašnieks un zemes īpašnieks nevienojas citādi.

Atbilstoši apstrīdētā likuma 42. panta trešajai daļai zemes un būves īpašnieka savstarpējo tiesisko attiecību saturu nosakošās vienošanās vai tiesas nolēmumi nav spēkā ar 2023. gada 1. janvāri.

Savukārt apstrīdētā likuma 42. panta ceturtnā daļa noteic: “Ja šā panta otrājnā daļā minētajos gadījumos lietošanā esošās zemes platību un robežas nosaka normatīvie akti, šī platība turpmāk atzīstama par lietošanā esošo zemi. Ja normatīvie akti lietošanā esošās zemes platību un robežas nenosaka, bet būves īpašnieks un zemes īpašnieks par to ir vienojušies vai to ir noteikusi tiesa, šī zemes platība turpmāk atzīstama par lietošanā esošo zemi saskaņā ar šā likuma 38. panta piekto daļu.”

3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektajai daļai, lemjot par to, vai uz saņemtā pieteikuma pamata ir ierosināma lieta, kolēģija izvērtē, vai:

- 1) lieta ir piekritīga Satversmes tiesai;
- 2) iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt pieteikumu;
- 3) pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18.–19.³ panta prasībām;
- 4) pieteikums nav iesniegts par jau izspriestu prasījumu;
- 5) pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības nav mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

4. Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 5. punkts noteic: izskatot pieteikumu, Satversmes tiesas kolēģija ir tiesīga atteikties ierosināt lietu, ja pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības nav mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

Pieteikuma iesniedzēja jau iepriekš ir vērsusies Satversmes tiesā, lūdzot izvērtēt apstrīdētā likuma 38. panta pirmās, otrās, trešās, piektās un sestās daļu, 39., 40., 41. panta un 42. panta ceturtnās daļas atbilstību Satversmes 1., 89., 90., 91. pantam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam, kā arī apstrīdētā likuma 42. panta trešās daļas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam (ieteikums Nr. 237/2021).

Izskatot minēto pieteikumu, Satversmes tiesa ar 2022. gada 5. janvāra lēmumu atteicās ierosināt lietu, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 3. punktu (turpmāk – Satversmes tiesas 2022. gada 5. janvāra lēmums).

Satversmes tiesas 2022. gada 5. janvāra lēmumā secināts, ka nav iespējams gūt apstiprinājumu, ka zvērinātam advokātam [...], kurš ir parakstījis pieteikumu, būtu tiesības pārstāvēt Pieteikuma iesniedzēju. Tāpat no pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem arī neizrietēja tas, ka viņš būtu iecelts par mantojuma masas aizgādni.

Izskatāmajam pieteikumam pievienots Rīgas bāriņtiesas 2022. gada 13. septembra lēmums, ar kuru [...] iecelts par aizgādni [...] atstātajam mantojumam.

Līdz ar to pieteikuma faktisko apstākļu izklāsts ir mainījies pēc būtības un Satversmes tiesai no jauna jāizvērtē pieteikuma atbilstība Satversmes tiesas likumā noteiktajām prasībām.

5. Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punkts noteic, ka Satversmes tiesa izskata lietas par likuma atbilstību Satversmei. Līdz ar to pieteikumā ietvertais prasījums ir piekritīgs Satversmes tiesai.

6. Satversmes tiesas likuma 17. pantā ir uzskaitīti tie subjekti, kuriem ir tiesības vērsties Satversmes tiesā ar pieteikumu. Atbilstoši šā panta pirmās daļas 11. punktam tiesības vērsties Satversmes tiesā ar pieteikumu ir personai Satversmē noteikto pamattiesību aizskāruma gadījumā.

Izskatāmo pieteikumu Satversmes tiesā ir iesniegusi mantojuma masa. Satversmes tiesas judikatūrā jautājums par to, vai mantojuma masai ir tiesības vērsties Satversmes tiesā, nav ticis vērtēts, un šāda vērtējuma veikšanai kolēģija ir ierobežota tās rīcībā esošo materiālu ziņā. Kolēģijai ir šaubas, vai mantojuma masa ir pamattiesību subjekts, bet Satversmes tiesa, izskatot lietu, atkārtoti šo jautājumu var izvērtēt, ņemot vērā lietas sagatavošanas stadijā savāktos materiālus. Satversmes tiesas kolēģija jau iepriekš ir secinājusi, ka gadījumos, kad pastāv šaubas par to, vai lieta ierosināma, viedokļu izpēti un izvērtēšana veicama Satversmes tiesas lietas sagatavošanas un izskatīšanas gaitā, nevis izskatot pieteikumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 17. jūlija lēmuma par lietas Nr. 2007-14-01 ierosināšanu 3. punktu*).

Līdz ar to pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 11. punktā ietvertajām prasībām.

7. Kā norādīts iepriekš atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajai daļai konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai var iesniegt ikvienu persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Savukārt šā likuma 19.² panta sestās daļas 1. punkts prasa pieteikumā šādu uzskatu pamatot.

Personas pamattiesību aizskārums ir konstatējams, ja: pirmkārt, personai Satversmē ir ietvertas konkrētās pamattiesības; otrkārt, tieši apstrīdētā norma aizskar personai Satversmē ietvertās pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 30. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-08-01 11. punktu*).

No pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem izriet, ka [..] mantojuma masā ietilpst nekustamais īpašums – zemes gabals. Uz zemes gabala atrodies vairākas daudzdzīvokļu mājas ar privatizētiem, citām personām piederošiem dzīvokļiem.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, zemes lietošanas tiesību kā reālservitūta un zemes lietošanas maksas apmēra noteikšana apstrīdētā likuma normās būtiski samazina ienākumus no īpašuma. Papildus šajās normās tiek lietoti citos tiesību aktos neminēti termini un ieviests jauns tiesību institūts – likumiskā lietošanas tiesība, nenosakot šādas tiesības saturu. Turklāt ar šīm normām zemes īpašniekiem dalītā īpašuma gadījumā bez objektīva un saprātīga pamata esot noteikts vienāds zemes lietošanas maksas apmērs, neņemot vērā zemes īpašnieku atšķirīgos apstākļus, kas izrietot no tā, kādam mērķim uz viņiem piederošā zemes gabala esošā būve tiek izmantota. Vēl jo vairāk – minētās normas neatbilstot Satversmes tiesas judikatūrai par piespiedu dalīto īpašumu. Ar apstrīdētā likuma 42. panta trešo daļu pretēji *res judicata* principam un tiesiskās paļāvības principam tiek grozīti likumīgā spēkā stājušies tiesas nolēmumi un vienošanās.

7.1. Apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa paredz, ka gadījumā, ja uz personai piederoša zemes gabala atrodas citai personai piederoša būve, vispārīgi būves īpašniekam ir lietošanas tiesības uz zemi – reālservitūts par labu būvei –, un pienākums maksāt lietošanas maksu zemes īpašniekam četru procentu apmērā no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības gadā, bet ne mazāku par 50 *euro* gadā, ja būves īpašnieks un zemes īpašnieks nav vienojušies citādi.

Pieteikumā ir pamatots, ka apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa rada Pieteikuma iesniedzējai Satversmes 105. panta pirmajā un trešajā teikumā ietverto pamattiesību aizskārumu, jo ierobežo viņas tiesības rīkoties ar īpašumu, kā arī gūt no tā vēlamo peļņu. Pieteikumā arī norādīts, ka šāds pamattiesību aizskārumš nav samērīgs un neatbilst Satversmes 89., 90. un 91. pantam, kā arī pārkāpj Satversmes 1. pantā ietverto tiesiskās paļāvības principu.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 38. panta pirmās un otrās daļas atbilstību Satversmes 1., 89., 90., 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

7.2. Apstrīdētā likuma 38. panta trešā, piektā un sestā daļa regulē zemes lietošanas maksas samaksas kārtību un kārtību, kādā nosakāma lietošanā esošās zemes platība un robežas. Šā likuma 39. pants liedz ierobežot būves īpašnieka iespējas lietot zemi atbilstoši būves īpašniekam ar likumu piešķirtajām lietošanas tiesībām vai kā citādi viņam kaitēt saistībā ar zemes lietošanas tiesību izmantošanu. Minētā likuma 40. pants paredz, ka likumiskās zemes lietošanas tiesības aptver arī zemes būtiskas daļas un servitūtus, un nosaka tiesības, pienākumus un atbildību būves īpašniekam zemes lietošanas tiesību īstenošanā. Apstrīdētā likuma 41. pants paredz to, kādos gadījumos izbeidzas likumiskās zemes lietošanas tiesības, un būves īpašnieka pienākumu atbrīvot lietošanā esošo zemi no būves blakus lietām, ja vien būves īpašnieks un zemes īpašnieks nevienojas citādi. Savukārt citstarp šā likuma 42. panta ceturtā daļa paredz minētā likuma 38., 39., 40. un 41. panta piemērošanas kārtību daļā par lietošanā esošās zemes platību un robežu noteikšanu.

No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja apstrīd šīs normas, jo tās regulē zemes lietošanas tiesību institūtu. Tā kā neesot konkretizēts šā institūta saturs, attiecīgais regulējums neesot skaidrs. Taču pieteikumā nav sniegts pamatojums tam, kā katra no šīm normām tieši Pieteikuma iesniedzējai rada Satversmē ietverto pamattiesību aizskārumu. Pieteikumā nav pamatots, vai un kādas šajās likuma normās ietvertas tieši viņai paredzētas tiesības un pienākumi ir neskaidri.

Tātad pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 38. panta trešās, piektās un sestās daļas, 39., 40., 41. panta un 42. panta ceturtais daļas atbilstību Satversmes 1., 89., 90., 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

7.3. Atbilstoši apstrīdētā likuma 42. panta trešajai daļai zemes un būves īpašnieka savstarpējo tiesisko attiecību saturu nosakošās vienošanās vai tiesas nolēmumi nav spēkā ar 2023. gada 1. janvāri.

Personas pamattiesību aizskārums Satversmes tiesas likuma izpratnē ir saprotams tādējādi, ka apstrīdētā norma radījusi vai rada nelabvēlīgas sekas pieteikuma iesniedzējam. Vienlaikus neatkarīgi no tā, kā personas pamattiesību aizskārums izpaužas, iesniedzot konstitucionālo sūdzību, pieteikuma iesniedzējam jānorāda objektīvi pārbaudāmi fakti, kas raksturo viņa pamattiesību aizskārumu un ļauj konstatēt tā rašanās brīdi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 21.1. un 22.3. punktu*).

Pieteikumā ir sniegts Pieteikuma iesniedzējas viedoklis par Satversmes 1. pantā ietvertā tiesiskās palāvības aizsardzības principa un Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertā *res judicata* principa pārkāpumu saistībā ar apstrīdētā likuma 42. panta trešajā daļā noteikto. Proti to, kāda pēc 2023. gada 1. janvāra būs apstrīdētā likuma 38., 39., 40. un 41. panta iedarbība uz jau ievadītajām zemes un būves īpašnieka tiesiskajām attiecībām, kuru saturu nosaka vienošanās vai tiesas nolēmums. Pieteikumā ir vispārīgi norādīts uz to, ka pamattiesību aizskārums var būt nākotnē gaidāms vai potenciāls. Vienlaikus norādīts arī tas, ka Pieteikuma iesniedzēja izjūt nelabvēlīgas tiesiskās sekas jau kopš 2018. gada. Tādējādi, saprātīgi interpretējot pieteikumā izklāstītos apsvērumus, nav iespējams neapstrīdami izsecināt, kad tieši Pieteikuma iesniedzējai pamattiesību aizskārums ir radies.

Kolēģija vērs Pieteikuma iesniedzējas uzmanību uz to, ka tagadējs (esošs) aizskārums un nākotnē sagaidāms vai potenciāls aizskārums ir dažādas, savstarpēji izslēdzošas aizskāruma formas. Ja Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka aizskārums ir nākotnē sagaidāms, tai jāsniedz gan pamatojums tam, ka šis ierobežojums nenovēršami

skars Pieteikuma iesniedzēju, gan arī pamatojums tam, ka nelabvēlīgās sekas, kas iestātos tiesību normas piemērošanas gadījumā, radītu viņai būtisku kaitējumu.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 42. panta trešās daļas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

8. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajai daļai persona var iesniegt konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai vienīgi gadījumā, ja viņa ir izmantojusi visas iespējas aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem vai arī ja personai šādu iespēju nav.

Apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa ir imperatīvas, skaidri formulētas normas, un Pieteikuma iesniedzēja atrodas šo normu tvērumam tipiskā situācijā. Tādējādi tai nav iespēju aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem.

Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtais daļas otrais teikums nosaka: „Ja nav iespēju Satversmē noteiktās pamattiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā no pamattiesību aizskāruma brīža.”

Konkrētajā gadījumā termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai ir skaitāms no apstrīdētā likuma 38. panta pirmās un otrās daļas spēkā stāšanās dienas. Apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa stājās spēkā 2022. gada 1. janvārī. Pieteikums Satversmes tiesā saņemts 2022. gada 22. septembrī. Tādējādi konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņš nav ievērots.

Līdz ar to pieteikums šajā daļā neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtais daļas otrajā teikumā noteiktajām prasībām.

Ņemot vērā konstatēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 3. punktu, Satversmes tiesas 2. kolēģija

nolēma:

atteikties ierosināt lietu pēc [..] mantojuma masas pieteikuma (pieteikums Nr. 170/2022).

Lēmums nav pārsūdzams.

Kolēģijas priekšsēdētāja

Irēna Kucina